

STM 1982

Hibeh-Papyrus om musik

Av Göran Sörbom

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Hibeh-Papyrus om musik

Av Göran Sörbom

Från de texter som bevarats från klassisk tid i Grekland förefaller det som om man allmänt tillskrev musiken ett etiskt innehåll. Denna föreställning innebär i korthet att musiken (det enskilda verket liksom olika slag av rytmer och modala strukturer) har karaktärsinnehåll samt att dessa innehåll kan överföras från musiken till dem som spelar eller lyssnar till musiken. Tydligast finner man denna uppfattning uttryckt hos Platon (t.ex. *Staten*, bok 3) och Aristoteles (t.ex. *Politiken*, bok 8).

Vid sekelskiftet 1900 hittades emellertid ett papyrusfragment i vilket ett kraftigt angrepp görs på denna föreställning. Texten har daterats till ca. 390 f. Kr. och har förmodligen författats av en samtida efterföljare till Isokrates. Målet för angreppet är med säkerhet musikteoretikern Damon och kretsen kring honom. I dialogen *Staten* (400 B–C) hänvisar Platon till Damon som auktoritet i just frågor av detta slag. Fragmentet visar således, att föreställningen om musikens etiska innehåll redan vid tiden för tillkomsten av Platons dialog var under häftig debatt. Fragmentet har i sin helhet följande lydelse:

Det har upprepade gånger slagit mig som egendomligt, hellenske män, att ni inte märker att vissa personer framträder och talar om sina egna konster på ett sätt som strider mot verkligheten. De säger nämligen att de är harmoniker och sedan väljer de ut några stycken vokalmusik och jämför dem varvid de på en höft kritiserar somliga och, lika på måfå, prisar andra. De säger vidare, att man inte bör betrakta dem som instrumentaler eller sångare; det är något de överlåter till andra, deras egen specialitet påstår de vara den teoretiska aspekten. Emellertid visar det sig att de hyser ett kolossalt intresse för de saker de "överlåter åt andra"; och på de områden, där de gör anspråk på att vara skickliga, där talar de som diletanter.

Enligt dem kan olika slags melodier göra människor självdisciplinerade, eller förståndiga, eller rättrådiga, eller modiga, eller fega. De vet inte, att kromatiken inte kan åstadkomma feighet mer än enharmoniken kan åstadkomma mod hos dem, som begagnar den. Var och en vet ju, att Aitolerna och Doloperna och alla de vid Thermopyle visserligen använder den diatoniska sortens musik men är tapprare än tragediskådespelarna, som regelbundet sjunger enharmoniskt alltigenom. Således är det inte sant att kromatiken gör människor fega eller att enharmoniken gör dem modiga.

De går så långt att de slösar bort en massa tid på att behandla strängarnas spänning. Samtidigt är deras spel mycket sämre än de professionellas och så är deras sång medan det i deras jämförelser inte finns någonting som inte vilken som helst tränad talare kunde göra bättre i alla avseenden. I fråga om den så kallade harmoniken, den vetenskap i vilken de gör anspråk på att vara något hemmastadda, kan de inte ge någon klar framställning, utan de rycks med av sitt framförande och dunkar – i fel takt – på den underliggande brädan (träet) till ljudet av psaltariet [monokordet]. Ja, de skäms inte att förklara att somliga melodier skall ha en särskild likhet med lager, medan andra liknar murgröna. Och de frågar dessutom, om det inte är uppenbart att det i sådana fall finns en särskild sorts utövning, nämligen god efterbildning. Satyrer dansande till aulosakompanjemang... [här slutar fragmentet].

(Övers. Jonas Palm – Göran Sörbom)

Argumentationen är rent empirisk. Författaren vill med praktiska exempel visa, att de effekter, som teoretikerna hävdar följer av sysslandet med de olika typerna av musik, faktiskt inte inträffar. Det är till exempel inte fallet, hävdar författaren, att tragediskådespelare är modigare än andra människor trots att de dagligen ägnar sig åt sådan musik som enligt teoretikerna skulle göra människor modigare.

Vidare förlöjligas utan argumentering några delar av musikteoretikernas metod och teori:

1. De sägs utföra en komparativ kritik som dock sker helt på måfå och utan att de kommer med någonting nytt utöver det vilken bildad person som helst skulle kunna åstadkomma.
2. De är inte utövande musiker själva även om de spelar mycket och grundar sina resonemang på empiriska undersökningar. Och på det teoretiska planet, vilket de anser vara sin specialitet, kan de inte ge några tillfredsställande förklaringar.
3. Hänvisningen till lager och murgröna måste tolkas som en distinktion mellan en balanserad och ordnad musik knuten till Apollon (lager) och en orgiastisk musik knuten till Dionysos (murgröna). Den likhet som nämns mellan musikstycken å ena sidan och lager och murgröna å en andra kan möjligen avse en strukturell likhet mellan de musikaliska uttrycksmedlen och de yttre formerna för apolliniskt respektive dionysiskt beteende.
4. Om denna tolkning är riktig borde det finnas ett estetiskt värdekriterium för musik, nämligen god efterbildning, vilket också författaren till texten hävdar. Detta värdekriterium säger, att det är möjligt för musikstycken att i större och mindre grad likna "lager" och "murgröna" samt att den högre graden av likhet är att föredraga framför den lägre. Omskrivet till moderna termer skulle detta kunna innebära, att ett stycke som uttrycker en viss etisk karaktär eller livshållning är bättre än ett musikstycke som försöker uttrycka samma livshållning men gör det i mindre utsträckning.

Värdet av papyrusfragmentet ligger inte i den lättvindiga argumentationen mot musikteoretikerna utan däri att det visar på en opposition mot det musikteoretiska tänkande som förekom i kretsen kring Damon samt däri att fragmentet informerar oss om några drag i dessa musikteoretikers teorier och metoder.

Summary

The Hibeh papyrus on music

The article contains a translation and a presentation of a papyrus fragment, the so-called Hibeh papyrus, found in about 1900 in Egypt. The text has been dated to c. 390 BC and is a criticism of musical appreciation that is close to the opinions expressed by Plato in the dialogue in *The Republic* (Book 111).

Litteratur:

B.P. Grenfell & A.S. Hunt, *The Hibeh Papyri*. London 1906, 1, nr. 13, pp. 45–58 samt fig. V.
Wilhelm Grönert, "Die Hibehe über die Musik". *Hermes* 44, 1909, pp. 503–21.
Warren D Andersson, *Ethos and Education in Greek Music*. Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass., 1966, pp. 147–152.